

EVROPSKA IN SLOVENSKA ZAKONODAJA ZA DOSTOPNOST

Simona Kamšek, Direktorat za invalide

Dostopnost je ključna vrednota, ki se nanaša na pravico vsakega posameznika, tudi invalidov, do enakih možnosti in neodvisnosti v vsakdanjem življenju. V Evropi in Sloveniji so sprejeti številni zakoni in regulacije, ki zagotavljajo dostopnost za invalide. V tem besedilu bomo raziskali nekatere ključne vidike evropske in slovenske zakonodaje za področje dostopnosti.

Konvencija Združenih narodov o pravicah invalidov

Leta 2006 je bila sprejeta Konvencija Združenih narodov o pravicah invalidov, ki jo je Republika Slovenija ratificirala leta 2008. Ta konvencija spreminja pristop obravnave invalidov in temelji na naslednjih načelih:

1. Spoštovanje prirojenega dostojanstva, osebne samostojnosti, vključno s svobodo izbire in neodvisnostjo posameznikov.
2. Nediskriminacija.
3. Polno in učinkovito sodelovanje ter vključenost invalidov v družbo.
4. Spoštovanje različnosti in sprejemanje invalidov kot del človekove raznolikosti in humanosti.
5. Enakost možnosti.
6. Dostopnost.
7. Enake možnosti za moške in ženske.
8. Spoštovanje razvojnih sposobnosti invalidnih otrok in pravice invalidnih otrok do ohranitve njihove identitete.

Konvencija ZN o pravicah invalidov posebno pozornost posveča dostopnosti, ki zajema fizično okolje, prevoz, informacije, komunikacije, naprave in storitve.

Evropski akt o dostopnosti (EAA)

Evropski akt o dostopnosti, ki ga je sprejela Evropska unija (EU) aprila 2019, ima namen:

- Zagotoviti dostopnost proizvodov in storitev znotraj trga EU.
- Uskladiti nacionalne zakonodaje in minimalne zahteve za nemoteno delovanje trga.
- Odpraviti ovire in povečati dostopnost proizvodov in storitev za posebne potrebe.

Ta direktiva določa zavezujoče cilje, pri čemer države članice lahko določijo lastne načine za doseganje dostopnosti. Rok za implementacijo v nacionalno zakonodajo je

bil junij 2022. Republika Slovenija je sprejela Zakon o dostopnosti do proizvodov in storitev za invalide (ZDPSI), ki je začel veljati 18. februarja 2023.

Direktiva o dostopnosti do spletišč in mobilnih aplikacij

Direktiva EU o dostopnosti spletišč in mobilnih aplikacij, sprejeta leta 2016, je privedla do sprejetja Zakona o dostopnosti spletišč in mobilnih aplikacij (ZDSMA) v Sloveniji aprila 2018. Ta zakon zajema javne spletne platforme, spletna mesta in mobilne aplikacije javnega sektorja.

Direktiva o javnem naročanju

Leta 2014 je bila sprejeta direktiva EU o javnem naročanju, ki ima namen poenotiti postopke javnega naročanja. Republika Slovenija je sprejela Zakon o javnem naročanju, ki upošteva kriterije dostopnosti za invalide pri javnem naročanju.

Direktiva o Evropskem zakoniku o elektronskih komunikacijah

Direktiva o Evropskem zakoniku o elektronskih komunikacijah določa upoštevanje potreb končnih uporabnikov invalidov. Republika Slovenija je sprejela Zakon o elektronskih komunikacijah (ZEKom-2) septembra 2022, ki upošteva te zahteve.

Direktiva o avdiovizualnih medijskih storitvah

Sprejeta leta 2018, direktiva o avdiovizualnih medijskih storitvah predvideva funkcije dostopnosti, kot so znakovni jezik, podnaslavljanje za gluhe in naglušne, govornjeni podnapisi in zvočni opis. Republika Slovenija je sprejela Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o avdiovizualnih medijskih storitvah (ZAvMS-B) decembra 2021, da bi zagotovila dostopnost teh storitev za invalide.

Standardi

Standardi predstavljajo smernice, pravila ali definicije za doseg usklajenih rezultatov. Zagotavljajo minimalne standarde kot cilje za gospodarske subjekte v EU, vključno z zahtevami za dostopnost izdelkov in storitev informacijske in komunikacijske tehnologije (IKT).

Zakon o dostopnosti do proizvodov in storitev za invalide - ZDPSI

Zakon o dostopnosti do proizvodov in storitev za invalide (ZDPSI) predstavlja prenos Evropskega akta o dostopnosti (EAA) v slovensko zakonodajo. Sprejet je bil 24. januarja 2023, uporabljati pa se bo začel 28. junija 2025. Zakon vključuje pogoje za dostopnost proizvodov in storitev ter obveznosti gospodarskih subjektov glede dostopnosti. Prav tako določa nadzorne organe za spremljanje izvajanja zakona.

Področje uporabe ZDPSI - PROIZVODI

ZDPSI se nanaša na širok nabor proizvodov, vključno z računalniki, pametnimi telefoni, TV opremo, samopostrežnimi terminali, E-bralniki, avtomati za prodajo vstopnic in še več.

Področje uporabe ZDPSI - STORITVE

Poleg proizvodov zajema ZDPSI tudi storitve, kot so elektronske komunikacijske storitve, dostop do avdiovizualnih medijskih storitev, spletne strani, mobilne storitve, elektronske vozovnice, potrošniške bančne storitve, e-knjige in storitve e-trgovine.

Izjeme glede uporabe ZDPSI

Obstajajo nekatere izjeme, na primer določene vsebine spletišč in mobilnih aplikacij ter mikropodjetja, ki zagotavljajo storitve. Prav tako se določbe ZDPSI ne uporabljajo za področje železniškega prevoza, ki ga urejata Uredbi komisije (EU) št. 1300/2014 in št. 454/2011.

Pogoji dostopnosti na trgu

Gospodarski subjekti lahko na trgu EU ponujajo le proizvode in storitve, ki ustrezajo zahtevam Zakona o dostopnosti do proizvodov in storitev za invalide (ZDPSI), razen če bi prilagoditev zahtevala bistvene spremembe samega proizvoda ali storitve ali nalagala nesorazmerno breme.

Domneva skladnosti proizvodov in storitev

ZDPSI določa splošne in posebne pogoje dostopnosti za proizvode in storitve. Proizvodi in storitve veljajo za skladne, če ustrezajo harmoniziranim standardom ali tehničnim specifikacijam EU.

Nadzor po ZDPSI

Nadzor nad izvajanjem ZDPSI opravljajo organi, kot je Tržni inšpektorat RS za proizvode, ter resorni nadzorni organi za storitve. Zakon določa vrste prekrškov in sankcije za kršitve dostopnosti.

Pravilniki na podlagi ZDPSI

Poleg samega zakona so v pripravi tudi pravilniki, ki bodo podrobneje urejali izvajanje ZDPSI. Med njimi so Pravilnik o merilih za oceno nesorazmernega bremena (avgust 2023) ter Pravilnik o dostopnosti proizvodov za invalide, o označevanju in postopku ugotavljanja skladnosti (junij 2023). Prav tako sta v pripravi pravilnika o podrobnejših pogojih dostopnosti elektronskih komunikacijskih storitev in avdiovizualnih medijskih storitev.

Evropska in slovenska zakonodaja za dostopnost pomembno prispevata k uresničevanju pravic invalidov in zagotavljata, da so proizvodi in storitve na voljo vsem državljanom, ne glede na njihove posebne potrebe.

EVROPSKA IN SLOVENSKA ZAKONODAJA ZA DOSTOPNOST

Simona Kamšek, Direktorat za invalide

Konvencija Združenih narodov o pravicah invalidov

- Sprejeta leta 2006
- Republika Slovenija jo je ratificirala leta 2008
- Spreminja pristop obravnave invalidov

Načela Konvencije ZN o pravicah invalidov

- Spoštovanje prirojenega dostojanstva, osebne samostojnosti, vključno s svobodo izbire in neodvisnostjo posameznikov.
- Nediskriminacija.
- Polno in učinkovito sodelovanje ter vključenost v družbo.
- Spoštovanje različnosti in sprejemanje invalidov kot del človekove raznolikosti in humanosti.
- Enakost možnosti.
- Dostopnost.
- Enake možnosti za moške in ženske.
- Spoštovanje razvojnih sposobnosti invalidnih otrok in pravice invalidnih otrok do ohranitve njihove identitete.

DOSTOPNOST v Konvenciji ZN o pravicah invalidov Države pogodbenice sprejemajo ukrepe za zagotavljanje dostopa invalidom do:

- Fizičnega okolja.
- Prevoza.
- Informacij in komunikacij (vključno z EKS in AVMS).
- Naprav in storitev.

Evropski akt o dostopnosti (EAA)

- Direktiva (EU) 2019/882 Evropskega parlamenta in Sveta o zahtevah glede dostopnosti za proizvode in storitve.
- Sprejeta aprila 2019.
- Določa pravni okvir in minimalne zahteve glede dostopnosti za različne proizvode in storitve.

EAA - Namen

- Zagotoviti dostopnost proizvodov in storitev znotraj trga EU.
- Uskladiti nacionalne zakonodaje in minimalne zahteve za nemoteno delovanje trga.
- Odpraviti ovire in povečati dostopnost proizvodov in storitev za posebne potrebe.

EAA

- Direktiva določa zavezujoče cilje, države članice pa lahko določijo lastne načine za doseganje dostopnosti.
- Rok za implementacijo v nacionalno zakonodajo: junij 2022.
- RS je sprejela Zakon o dostopnosti do proizvodov in storitev za invalide (ZDPSI), ki je začel veljati 18. februarja 2023.

Direktiva o dostopnosti do spletišč in mobilnih aplikacij

- EU je sprejela leta 2016.
- Zakon o dostopnosti spletišč in mobilnih aplikacij (ZDSMA) je bil sprejet aprila 2018.
- Vključuje javne spletne platforme, spletna mesta ter mobilne aplikacije javnega sektorja.

Direktiva o javnem naročanju

- Sprejeta leta 2014.
- Namen je poenotiti postopke javnega naročanja.
- RS je sprejela Zakon o javnem naročanju, ki upošteva kriterije dostopnosti za invalide pri javnem naročanju.

Direktiva o Evropskem zakoniku o elektronskih komunikacijah

- Rok za prenos v nacionalno zakonodajo: leto 2020.
- RS je sprejela Zakon o elektronskih komunikacijah (ZEKom-2) septembra 2022.
- Določa upoštevanje potreb končnih uporabnikov invalidov.

Direktiva o avdiovizualnih medijskih storitvah

- Sprejeta leta 2018.
- Predvideva funkcije dostopnosti, kot so znakovni jezik, podnaslavljanje za gluhe in naglušne, govorneni podnapisi in zvočni opis.
- RS je sprejela Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o avdiovizualnih medijskih storitvah (ZAvMS-B) decembra 2021.

Standardi

- Predstavljajo smernice, pravila ali definicije za doseg usklajenih rezultatov.
- Zagotavljajo minimalne standarde kot cilje za gospodarske subjekte v EU.
- Vključujejo zahteve za dostopnost izdelkov in storitev IKT.

Zakon o dostopnosti do proizvodov in storitev za invalide - ZDPSI

- Prenos EAA v slovensko zakonodajo.
- Rok za prenos: junij 2022.
- Sprejet 24. januarja 2023.
- Uporablja se od 28. junija 2025.
- Vključuje pogoje za dostopnost proizvodov in storitev ter obveznosti gospodarskih subjektov glede dostopnosti.
- Določa nadzorne organe za spremljanje izvajanja zakona.

Področje uporabe ZDPSI - PROIZVODI

- Računalniki in operacijski sistemi.
- Pametni telefoni in druge komunikacijske naprave.
- TV oprema, povezana z digitalnimi televizijskimi storitvami.
- Samopostrežni terminali, bankomati in prodajni avtomati.
- E-bralniki.
- Avtomati za prodajo vstopnic in prijavo.

Področje uporabe ZDPSI - STORITVE

- Elektronske komunikacijske storitve.
- Dostop do avdiovizualnih medijskih storitev.
- Spletne strani, mobilne storitve, elektronske vozovnice ter vsi viri informacij za storitve v prometu.
- Potrošniške bančne storitve.
- E-knjige in namenska programska oprema.
- Storitve e-trgovine.

Izjeme glede uporabe ZDPSI

- Nekatere vsebine spletišč in mobilnih aplikacij.
- Mikropodjetja, ki zagotavljajo storitve.
- Področje železniškega prevoza, ki ga urejata Uredbi komisije (EU) št. 1300/2014 in št. 454/2011.

Pogoji dostopnosti na trgu

- Gospodarski subjekti lahko ponujajo le proizvode in storitve, ki ustrezajo zakonu ZDPSI.
- Izjema je, če prilagoditev zahteva bistvene spremembe samega proizvoda ali storitve ali nalaga nesorazmerno breme.

Domneva skladnosti proizvodov in storitev

- ZDPSI določa splošne in posebne pogoje dostopnosti za proizvode in storitve.
- Skladni so proizvodi in storitve, ki ustrezajo harmoniziranim standardom ali tehničnim specifikacijam EU.

Nadzor po ZDPSI

- Organi nadzora: Tržni inšpektorat RS za proizvode, resorni nadzorni organi za storitve.
- Vključuje vrste prekrškov in sankcije za kršitve dostopnosti.

Pravilniki na podlagi ZDPSI

- Pravilnik o merilih za oceno nesorazmernega bremena (avgust 2023).
- Pravilnik o dostopnosti proizvodov za invalide, o označevanju in postopku ugotavljanja skladnosti (junij 2023).
- Pravilnika o podrobnejših pogojih dostopnosti elektronskih komunikacijskih storitev in avdiovizualnih medijskih storitev sta še v pripravi.